

AKTUALITY PRO PRÁVNÍ PRAXI

Právna úprava odpočúvania a použitia ďalších sledovacích technológií mocenskými zložkami v Slovenskej republike

Ján Drgonec*

Použitie informačno-technických prostriedkov je nevyhnutnou súčasťou práce mocenských zložiek (tajných služieb a polície) každého štátu. V Slovenskej republike ide predovšetkým o Policajný zbor, Slovenskú informačnú službu a Vojenské spravodajstvo, ale aj o Železničnú políciu, Zbor väzenskej a justičnej stráže a orgány colnej správy. Z hľadiska rezortnej príslušnosti ministerstvu vnútra, ministerstvu spravodlivosti, ministerstvu obrany, ministerstvu financií a ministerstvu dopravy, pôšt a telekomunikácií podliehajú zložky so zákonom priznaným právom použiť informačno-technické prostriedky. Použitie informačno-technických prostriedkov však nie je rovnocenné. Niektoré orgány štátu môžu používať vlastné informačno-technické prostriedky, iné majú iba možnosť žiadať o súčinnosť pri použití informačno-technických prostriedkov. Podľa § 36 ods. 6 zákona o Železničnej polícii: „Informačno-technické prostriedky a ich použitie podľa § 33 pre potreby Železničnej polície zabezpečuje Policajný zbor na požiadanie generálneho riaditeľa.“ Podobne podľa zákona o orgánoch štátnej správy v colníctve: „Informačno-technické prostriedky uvedené v odseku 1 na účely uvedené v odseku 2 poskytuje colnej správe príslušný útvar Policajného zboru.“ (§ 24 ods. 3)

I. PRAMENE PRÁVA

Platná právna úprava použitia informačno-technických prostriedkov v Slovenskej republike pozostáva zo:

- zákona č. 46/1993 Z.z. o Slovenskej informačnej službe v znení neskorších predpisov,
- zákona č. 171/1993 Z.z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov,
- zákona č. 198/1994 Z.z. o Vojenskom spravodajstve,
- zákona č. 57/1998 Z.z. o Železničnej polícii v znení neskorších predpisov,

- zákona č. 4/2001 Z.z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže v znení zákona č. 422/2002 Z.z.,
- zákona č. 240/2001 Z.z. o orgánoch štátnej správy v colníctve v znení zákona č. 422/2002 Z.z.,
- zákona č. 141/1961 Zb. o Trestnom konaní súdom v znení neskorších predpisov.

Použitie informačno-technických prostriedkov sa týka celej škály technologických prostriedkov tak, ako tento pojem vymedzuje rad zákonov v demonštratívnom výpočte. Napríklad podľa § 12 zák. č. 46/1993 Z.z. o Slovenskej informačnej službe v znení neskorších predpisov: „Informačno-technickými prostriedkami sa na účely tohto zákona rozumejú najmä elektrotechnické, rádiotechnické, fototechnické, optické, mechanické a iné technické prostriedky a zariadenia alebo ich súbory používané utajovaným spôsobom pri

- a) vyhľadávaní, otváraní a skúmaní dopravných zásielok a ich vyhodnocovaní využívaním kriminalistických metód,
- b) odpočúvaní a zaznamenávaní telekomunikačnej prevádzky,
- c) vyhotovovaní obrazových, zvukových alebo iných záznamov v prípade, že sú používané spôsobom, ktorým sa zasahuje do práv občanov.“

Použitie informačno-technických prostriedkov sa môže diať so súhlasom osoby, ktorej ústavné práva sa týmto spôsobom obmedzujú, alebo bez súhlasu dotknutej osoby.

Podľa § 37 ods. 7 zákona o Policajnom zbore: „Policajný zbor môže použiť informačno-technické prostriedky aj bez predchádzajúceho písomného súhlasu sudcu podľa odsekov 2 a 3, ak na to dá písomný súhlas osoba, do ktorej práv a slobôd sa zasahuje. O skončení použitia informačno-technických prostriedkov sa vyrozumie osoba, ktorá naň dala súhlas. Ak osoba daný súhlas dodatočne odvolá, Policajný zbor

* JUDr. Ján Drgonec, DrSc., advokát

je povinný používať informačno-technických prostriedkov ihneď skončiť.“

Formulačné zhodné je aj ustanovenie § 35 ods. 7 zákona o Železničnej polícii.

Hoci zdanlivo samozrejme je použitie informačno-technických prostriedkov za účelom rozšírenia potenciálnych dôkazov, právna úprava indikuje, že nie vždy slúžia informačno-technické prostriedky na dosiahnutie tohto účelu.

Podľa § 38 ods. 5 zákona o Policajnom zbore: „Informácie získané informačno-technickými prostriedkami možno výnimočne použiť ako dôkaz v trestnom konaní pri trestných činoch uvedených v § 36, ak takýto dôkaz nemožno získať iným spôsobom. V takom prípade je potrebné k záznamu pripojiť zápisnicu, na ktorej budú uvedené údaje o dôvode, mieste, čase, spôsobe a obsahu vykonaného záznamu.“

Podľa § 36 ods. 5 zákona o Železničnej polícii: „Informácie získané informačno-technickými prostriedkami možno výnimočne použiť ako dôkaz, a to v prípade, ak takáto informácia je jediným dôkazom svedčiacim o tom, že trestný čin uvedený v § 34 spáchala konkrétna osoba, a takýto dôkaz nemožno získať iným spôsobom. V takomto prípade treba k záznamu pripojiť zápisnicu, v ktorej budú uvedené údaje o dôvode, mieste, čase, spôsobe a obsahu vykonaného záznamu.“

Podľa § 25 ods. 5 zákona o Zbore väzenskej a justičnej stráže: „Informácie získané informačno-technickými prostriedkami možno výnimočne použiť ako dôkaz, najmä ak informácia získaná informačno-technickými prostriedkami je jediným dôkazom a tento dôkaz nemožno získať iným spôsobom; v takom prípade treba k záznamu pripojiť zápisnicu, v ktorej sa uvedú údaje o dôvode, mieste, čase, spôsobe a obsahu vykonaného záznamu.“

Podľa § 24 ods. 12 zákona o colnej správe: „Informácie získané informačno-technickými prostriedkami možno výnimočne použiť ako dôkaz, ak takáto informácia je jediným dôkazom svedčiacim o tom, že trestný čin uvedený v odsekoch 2 a 4 spáchala konkrétna osoba, a takýto dôkaz nemožno získať iným spôsobom. V takom prípade je potrebné k záznamu pripojiť zápisnicu, v ktorej sa uvedú údaje o dôvode, mieste, čase, spôsobe a obsahu vykonaného záznamu.“

Zákon o Slovenskej informačnej službe, aj zákon o Vojskom spravodajstve podobnú výslovnú úpravu neobsahuje. Z toho možno usudzovať, že účel použitia informačno-technických prostriedkov v prípade týchto orgánov štátu je iný.

Na základe platnej právnej úpravy sa ponúka čiastkový záver – informačno-technické prostriedky možno používať:

1. v jednotlivých fázach trestného konania podľa ustanovení Trestného poriadku. Informácie získané v súlade so zákonom možno použiť ako dôkaz pred súdom;
2. mimo trestného konania podľa osobitných záko-

nov. Informácie získané pomocou informačno-technických prostriedkov nie vždy možno použiť ako dôkaz pred súdom; získané informácie slúžia iba operatívnym cieľom orgánov štátu, ktorým osobitné zákony dovoľujú využiť informačno-technické prostriedky.

I.1 POUŽITIE INFORMAČNO-TECHNICKÝCH PROSTRIEDKOV ORGÁNMI ČINNÝMI V TRESTNOM KONANÍ

Orgány činné v trestnom konaní nemôžu kedykoľvek kohokoľvek odpočúvať. Zákon č. 366/2000 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdom (Trestný poriadok) v znení neskorších predpisov pozmenil úpravu § 88, v ktorom sa určujú podmienky odpočúvania a záznamu telekomunikačnej prevádzky. Podľa tejto úpravy účinnej od 7. novembra 2000:

(1) „V trestnom konaní pre obzvlášť závažný trestný čin, korupciu, trestný čin podľa § 158 Trestného zákona alebo pre iný úmyselný trestný čin, o ktorom na konanie zaväzuje vyhlásená medzinárodná zmluva môže sudca alebo predseda senátu a v prípravnom konaní na návrh prokurátora sudca nariadiť odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky, ak možno odôvodnene predpokladať, že ňou budú oznámené skutočnosti významné pre trestné konanie. Odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky medzi obhajcom a obvineným sú neprípustné.“

(2) Príkaz na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky sa musí vydať písomne a odôvodniť, a to osobitne na každú účastnícku stanicu. Súčasne v ňom musí byť určená osoba, ktorej sa odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky týka, a doba, po ktorú sa bude odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky vykonávať. Doba odpočúvania a záznamu nesmie trvať dlhšie ako šesť mesiacov. Túto dobu môže predseda senátu a v prípravnom konaní na návrh prokurátora sudca predĺžiť vždy na dobu ďalších šiestich mesiacov. S príkazom sa nakladá ako s písomnosťou obsahujúcou predmet štátneho tajomstva. Odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky robia príslušné orgány Policajného zboru.

(3) V trestnom konaní pre iný trestný čin, ako je uvedený v odseku 1, môže orgán činný v trestnom konaní nariadiť odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky alebo ho urobiť aj sám len so súhlasom účastníka odpočúvanej alebo zaznamenávanej telekomunikačnej stanice.

(4) Ak sa má záznam telekomunikačnej prevádzky použiť ako dôkaz, treba k nemu pripojiť písomný záznam, ktorý vyhotoví orgán Policajného zboru vykonávajúci odpočúvanie s uvedením údajov o mieste, čase a zákonnosti vykonania odpočúvania. Do spisu sa zakladá doslovný prepis záznamu telekomu-

nikačnej prevádzky, ktorý sa neutajuje, podpísaný orgánom, ktorý ho vyhotovil. Záznam telekomunikačnej prevádzky sa môže použiť ako dôkaz až po ukončení odpočúvania telekomunikačnej prevádzky. Ostatné záznamy treba označiť, spoľahlivo uschovať a v zápisnici založenej do spisu uviesť, kde sú uložené. V inej trestnej veci, ako je tá, v ktorej odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky urobili, možno záznam ako dôkaz použiť len vtedy, ak sa súčasne aj v tejto veci vedie trestné konanie pre trestný čin uvedený v odseku 1 alebo ak s tým súhlasí účastník odpočúvanej stanice.

(5) Ak sa pri odpočúvaní a zázname nezistili skutočnosti významné pre trestné konanie, orgán činný v trestnom konaní alebo príslušný orgán Policajného zboru musí získané záznamy zničiť podľa predpisov o skartácii, ktorými je orgán činný v trestnom konaní viazaný.“

Citovaná právna úprava sa vzťahuje na odpočúvanie v konaní, ktoré je predmetom úpravy zákona č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok) v znení neskorších predpisov. Táto úprava sa sprísnila roku 2000 v prospech ochrany práv dotknutej osoby – pred prijatím zákona č. 366/2000 Z.z. o použití informačno-technických prostriedkov mohol rozhodnúť aj prokurátor. Po prijatí tohto zákona právo rozhodnúť náleží už iba sudcom. Na druhej strane, tou istou novelou sa výrazne rozšíril okruh skutkových podstát, kvôli ktorým zákon dovoľuje voči osobe použiť odpočúvacie technológie.

Okrem orgánov činných v trestnom konaní však aj iné štátne orgány môžu použiť informačno-technické prostriedky podľa ďalších zákonov.

1.2 POUŽITIE INFORMAČNO-TECHNICKÝCH PROSTRIEDKOV PODEA ZÁKONA O SLOVENSKEJ INFORMAČNEJ SLUŽBE

Zákon č. 46/1993 Z.z. o Slovenskej informačnej službe v znení neskorších predpisov v § 1 ods. 2 ustanovuje: „Informačná služba je štátnym orgánom Slovenskej republiky, ktorý plní úlohy vo veciach ochrany ústavného zriadenia, vnútorného poriadku a bezpečnosti štátu v rozsahu vymedzenom týmto zákonom. Vo svojej činnosti sa spravuje ústavou, ústavnými zákonmi, zákonmi a ostatnými všeobecne záväznými právnymi predpismi.“

Podľa § 10 ods. 1 zák. č. 46/1993 Z.z. v znení neskorších predpisov: „Pri plnení úloh ustanovených týmto zákonom je informačná služba oprávnená používať osobitné prostriedky, ktorými sú

- a) informačno-operatívne prostriedky,
- b) informačno-technické prostriedky.“

Podobne ako v trestnom konaní, ani pri uplatnení informačno-technických prostriedkov podľa zákona

o SIS odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky sa môže uskutočniť jedine v súlade so zákonom, ak sa splnia zákonom určené podmienky a dodrží zákonom ustanovený postup.

Podľa § 13 ods. 1: „Informačnotechnické prostriedky je informačná služba oprávnená použiť iba v prípadoch, keď získanie informácií podľa § 2 tohto zákona je iným spôsobom neúčinné alebo podstatne sťažené.“

Podľa § 14 ods. 1: „Informačná služba je povinná v priebehu použitia informačnotechnických prostriedkov sústavne skúmať, či trvajú dôvody ich použitia. Ak tieto dôvody pominuli, je povinná použitie informačnotechnických prostriedkov skončiť.“

Podľa § 14 ods. 2: „O skončení použitia informačnotechnických prostriedkov podľa odseku 1 je informačná služba povinná informovať sudcu, ktorý dal súhlas na ich použitie.“

Podľa § 14 ods. 3: „Informácie získané informačnotechnickými prostriedkami sa môžu využiť výlučne na dosiahnutie účelu uvedeného v § 2 tohto zákona.“

Podľa § 14 ods. 4: „Zavedením a použitím informačnotechnických prostriedkov sa práva a slobody občanov môžu obmedziť len v nevyhnutne potrebnej miere.“

1.3 POUŽITIE INFORMAČNO-TECHNICKÝCH PROSTRIEDKOV PODEA ZÁKONA O VOJENSKOM SPRAVODAJSTVE A PODEA ĎALŠÍCH ZÁKONOV

Podľa § 1 ods. 1 zákona č. 198/1994 Z.z. o Vojenskom spravodajstve: „Vojenské spravodajstvo je špeciálna služba, ktorá plní úlohy spravodajského zabezpečenia obrany Slovenskej republiky v pôsobnosti Ministerstva obrany Slovenskej republiky (ďalej len 'ministerstvo') v rozsahu ustanovenom týmto zákonom.“

Podľa § 11 ods. 1: „Pri plnení úloh ustanovených týmto zákonom je Vojenské spravodajstvo oprávnené používať osobitné prostriedky, ktorými sú

- a) informačno-operatívne prostriedky,
- b) informačno-technické prostriedky.“

Podľa § 12 písm. b): „Informačno-technickými prostriedkami sa na účely tohto zákona rozumejú najmä elektronické, rádiatechnické... a iné technické prostriedky a zariadenia alebo ich systémy používané utajovaným spôsobom pri odpočúvaní a zaznamenávaní telekomunikačnej prevádzky.“

Postup, ktorý Vojenské spravodajstvo musí dodržať pri rozhodovaní o odpočúvaní a zaznamenávaní telekomunikačnej prevádzky, upravuje § 13 zákona č. 198/1994 Z.z. v právnom režime, ktorý sa zhoduje s úpravou § 13 zákona o SIS. Povinnosti, ktoré má SIS podľa § 14 zákona č. 46/1993 Z.z. v znení neskorších predpisov sa zhodujú s povinnosťami Vojenského spravodajstva podľa § 14 zákona č. 198/1994 Z.z.

V zásade zhodnú úpravu ustanovil aj rad ďalších zákonov – zákon č. 57/1998 Z.z. o Železničnej polícii, zákon č. 4/2001 Z.z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže a zákon č. 240/2001 Z.z. o orgánoch štátnej správy v colníctve.

Použitie informačno-technických prostriedkov bez vedomia osôb, ktoré sa ich prostredníctvom monitorujú, je zároveň zásahom do základných práv a slobôd týchto osôb. Preto sa musí vykonávať tak, aby sa nadmerne neobmedzili práva, ktoré priznáva Ústava Slovenskej republiky a medzinárodné dohovory o ľudských právach a základných slobodách, ktorých účastníkom je Slovenská republika. Vo vzťahu k použitiu informačno-technických prostriedkov ide o právo na zákonného sudcu priznané čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a čl. 48 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, ako aj o právo na súkromie, ktoré sa chráni podľa čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a podľa čl. 16 ods. 1, čl. 19 ods. 2 a ods. 3, čl. 21 ods. 3 a čl. 22 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky. Základné právo na zákonného sudcu a základné právo na súkromie sa podľa právnej úpravy platnej v Slovenskej republike zaručuje v zásadne rozdielnej kvalite.

II. PRÁVO NEBYŤ ODŇATÝ ZÁKONNÉMU SUDCOVI

Zákony upravujúce právne postavenie orgánov štátu pri použití informačno-technických prostriedkov určujú podmienku, podľa ktorej mocenské zložky štátu môžu proti osobe použiť informačno-technické prostriedky s písomným súhlasom sudcu.

Zákon č. 46/1993 Z.z. o Slovenskej informačnej službe v znení neskorších predpisov túto podmienku upravuje nasledovne:

„Informačnotechnické prostriedky možno použiť iba na základe predchádzajúceho písomného súhlasu sudcu len na nevyhnutný čas, najdlhšie však po dobu šiestich mesiacov. Lehota začína plynúť dňom udelenia súhlasu.“ (§ 13 ods. 2)

„Sudca, ktorý dal súhlas na použitie informačno-technických prostriedkov, môže na základe novej žiadosti dobu použitia predžiť, zakaždým však najviac o ďalších šesť mesiacov.“ (§ 13 ods. 3)

„Žiadosť o udelenie súhlasu na použitie informačnotechnických prostriedkov sa predkladá písomne sudcovi a obsahuje údaje o osobe, ktorej sa použitie informačnotechnického prostriedku týka, o druhu informačnotechnického prostriedku, mieste, dobe trvania a dôvodoch jeho použitia; ak ide o odpočúvanie a zaznamenávanie telekomunikačnej prevádzky, aj číslo účastníckej stanice.“ (§ 13 ods. 4)

„Sudca, ktorý dal súhlas na použitie informačno-technických prostriedkov, je povinný sústavne skúmať trvanie dôvodov ich použitia. Ak dôvody pominuli, je

povinný bezodkladne rozhodnúť o ukončení ich používania.“ (§ 13 ods. 5)

Zhodné ustanovenie obsahuje aj zák. č. 171/1993 Z.z. a zák. č. 198/1994 Z.z. (§ 13 ods. 2). Predchádzajúci písomný súhlas sudcu sa na použitie informačno-technických prostriedkov vyžaduje aj podľa § 35 ods. 2 zák. č. 57/1998 Z.z., podľa § 24 ods. 2 zák. č. 4/2001 Z.z. a podľa § 24 ods. 6 zák. č. 240/2001 Z.z.

Podľa článku 48 odsek 1 Ústavy Slovenskej republiky: „Nikoho nemožno odňať jeho zákonnému sudcovi. Príslušnosť súdu ustanoví zákon.“

Trestný poriadok je zákonom, ktorý ustanovuje vecnú a miestnu príslušnosť súdov v trestnom konaní vrátane použitia informačno-technických prostriedkov v prípravnom konaní (§ 16 až 18; § 26).

V právnej úprave zavedenej podľa osobitných zákonov v 90. rokoch 20. storočia existoval nedostatok, ktorý spočíval v absencii ustanovenia o príslušnosti súdu, na ktorom mal pôsobiť zákonný sudca. Tento nedostatok sa odstránil schválením čl. III bod 7 zákona č. 185/2002 Z.z. o Súdnej rade Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Touto úpravou sa doplnil zákon č. 335/1991 Zb. o súdoch a sudcoch v znení neskorších predpisov. Podľa § 13 ods. 2 tejto úpravy: „Krajský súd rozhoduje o súhlase na použitie informačno-technických prostriedkov podľa osobitných zákonov, ak tento zákon neustanovuje inak.“ Podľa § 13 ods. 3: „Na rozhodovanie o súhlase na použitie informačno-technických prostriedkov je príslušný krajský súd, v ktorého obvode má sídlo žiadateľ o vydanie súhlasu na ich použitie; krajský súd, v ktorého obvode sa nachádza objekt Zboru väzenskej a justičnej stráže, ak sa majú použiť informačno-technické prostriedky v tomto objekte.“

III. PRÁVO NA SÚKROMIE

Právna úprava založená zákonom č. 46/1993 Z.z., zákonom č. 171/1993 Z.z., zákonom č. 198/1994 Z.z., zákonom č. 57/1998 Z.z., zákonom č. 4/2001 Z.z. a zákonom č. 240/2001 Z.z. dostatočne neprihľadla na zmenu v ponímaní základných práv a slobôd, ktorá sa v ústavnom práve udiala priznaním ochrany právu na súkromie podľa čl. 16 ods. 1, čl. 19 ods. 2 a ods. 3, čl. 21 ods. 3 a čl. 22 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, ani v dostatočnej miere nevzala do úvahy obsah a účel záväzku, ktorý vyplýva pre Slovenskú republiku z čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Orgány štátu so zákonom priznaným právom použiť informačno-technické prostriedky proti osobe sa môžu ocitnúť v situácii vyžadujúcej okamžité nasadenie informačno-technických prostriedkov. Zákon o Policajnom zbore, zákon o Železničnej polícii, zákon o Zbore väzenskej a justičnej stráže, aj zákon o or-

gánoch štátnej správy v colníctve v takom prípade umožňuje použiť informačno-technické prostriedky aj bez predchádzajúceho písomného súhlasu sudcu.

Podľa § 37 ods. 4 zák. č. 171/1993 Z.z.: „Vo výnimočných prípadoch, ak vec neznesie odklad a písomný súhlas sudcu nemožno vopred získať, je možné použiť informačno-technické prostriedky aj bez tohto súhlasu. Policajný zbor je však povinný neodkladne písomný súhlas sudcu dodatočne vyžiadať. Ak policajný zbor nedostane dodatočný písomný súhlas do 24 hodín od začiatku využívania informačno-technických prostriedkov, alebo ak sudca odmietne dať takýto súhlas, Železničná polícia je povinná používanie informačno-technických prostriedkov skončiť. Takto získané informácie nesmie Železničná polícia použiť a musí ich zničiť v prítomnosti sudcu, ktorý by inak bol príslušný vydať takýto dodatočný súhlas.“

Identicky formulované oprávnenie sa priznáva aj Železničnej polícii podľa § 35 ods. 4 zák. č. 57/1998 Z.z., Zboru väzenskej a justičnej stráže podľa § 24 ods. 4 zák. č. 4/2001 Z.z. a orgánom colnej správy podľa § 24 ods. 7 zák. č. 240/2001 Z.z.

Citovaná právna úprava nepriznáva význam právu na sùkromie. Kým pri predchádzajúcom udeľovaní súhlasu na použitie informačno-technického prostriedku existuje pravdepodobnosť, že sudca súhlas neudelí a v dôsledku toho vôbec nedôjde k odpočúvaniu, pri uplatnení postupu podľa citovaných ustanovení zákonov sa odpočúvanie začne a až následne ho sudca môže skončiť z dôvodu nezákonnosti. Po zákonom ustanovenej dobe 24 hodín teda orgán štátu môže použitím informačno-technického prostriedku zasahovať do súkromia, hoci dodatočne súd také správanie odmietne pre neexistenciu verejného záujmu prevažujúceho nad záujmom na ochrane súkromia. Okrem toho, ani jedna z citovaných právnych noriem nevyklučuje obchádzanie zákona opakovaným využitím informačno-technického prostriedku na menej ako 24 hodín, čím možno nastoliť stav využívania informačno-technických prostriedkov bez súhlasu sudcu. Ani jedna z týchto úprav neukladá povinnosť oznámiť sudcovi využitie informačno-technického prostriedku, ak pred uplynutím zákonom ustanovenej lehoty štátny orgán z vlastného rozhodnutia upustí od ďalšieho použitia informačno-technického prostriedku. Ani jedna z týchto úprav tiež neurčuje zákaz opakovaného použitia informačno-technického prostriedku. Ak teda štátny orgán podliehajúci režimu zákona č. 171/1993 Z.z., zákona č. 57/1998 Z.z., zákona č. 4/2001 Z.z. alebo zákona č. 240/2001 Z.z. využije informačno-technický prostriedok na niekoľko hodín, potom od ďalšieho využitia informačno-technického prostriedku upustí a svoje správanie zopakuje na druhý deň, či dokonca po celé roky, v súlade s platnou právnou úpravou bude môcť obmedzovať právo na súkromie osoby bez toho, aby jeho správanie podliehalo schváleniu sudcom, ak bude vedieť odôvodniť, prečo „vec neznesie odklad“. Neuveriteľnosť tejto možnosti sa znásobuje porovnaním s inými zásahmi do práva na

súkromie, napríklad s domovou prehliadkou, ktorú bez príkazu súdu nemožno vykonať.

K nedostatkom zaužívaného stavu v Slovenskej republike treba pripočítať aj neexistenciu výslovnej právnej úpravy o opravnom prostriedku proti rozhodnutiu sudcu. Na jednej strane možno tvrdiť, že ak je vo verejnom záujme obmedziť právo na súkromie zo zákonom určených dôvodov použitím informačno-technických prostriedkov a nezávislý sudca má možnosť súhlas nielen udeliť, ale ho aj odoprieť, potom by sa verejný záujem na obmedzení súkromia mal zabezpečiť opravným prostriedkom, ktorý by štátny orgán žiadajúci o udelenie súhlasu na použitie informačno-technického prostriedku mohol uplatniť, ak by vecne a miestne príslušný sudca odmietol udeliť súhlas. Proti tomu možno tvrdiť, že z povahy veci vyplýva, že keď právo na opravný prostriedok nemá dotknutá osoba, potom neprichádza do úvahy ani opravný prostriedok na strane žiadateľa o použitie informačno-technického prostriedku.

Nekvalitná úprava postavenia štátnych orgánov pri použití informačno-technických prostriedkov sa neprekonáva ochranou práv priznaných osobám, proti ktorým sa má použiť informačno-technický prostriedok. Významným nedostatkom v ochrane základných práv osôb je neexistencia zákonom určenej povinnosti pre štátny orgány používajúce informačno-technické prostriedky zničiť zvukové, obrazové a ďalšie záznamy získané prostredníctvom informačno-technických prostriedkov, ak sa nesplní účel ich použitia. Taká povinnosť sa určuje iba ako výnimka podľa § 35 ods. 4 zák. č. 57/1998 Z.z., podľa § 24 ods. 4 zák. č. 4/2001 Z.z. a podľa § 24 ods. 7 zák. č. 240/2001 Z.z. pre prípad použitia informačno-technického prostriedku bez predchádzajúceho písomného súhlasu sudcu.

Ďalší nedostatok je v právnej úprave kontroly. Keď zákon priznáva orgánu verejnej moci možnosť zasiahnuť do základného práva osoby bez jej vedomia, v súlade so zaručenou ochranou práva na súkromie by zákon mal ustanoviť kontrolný mechanizmus určujúci štátny orgán s právomocou dohliadať na primeranosť obmedzenia práva na súkromie iným orgánom verejnej moci.

Právna úprava platná v Slovenskej republike vytvára mechanizmus na ochranu práv osoby, ktorej právo na súkromie sa obmedzuje využitím informačno-technických prostriedkov, takmer pred všetkými orgánmi štátu, ktoré majú právomoc použiť informačno-technické prostriedky bez vedomia osoby. Sudca, ktorý udelil súhlas na použitie informačno-technických prostriedkov, je povinný sústavne skúmať trvanie dôvodov na ich použitie; ak dôvody pominuli, je povinný neodkladne rozhodnúť o skončení ich používania (§ 13 ods. 5 zák. č. 46/1993 Z.z.; § 37 ods. 4 zák. č. 171/1993 Z.z.; § 13 ods. 5 zák. č. 198/1994 Z.z.; § 35 ods. 6 zák. č. 57/1998 Z.z.; § 24 ods. 6 zák. č. 4/2001 Z.z.). Za pozornosť však stojí, že

takáto povinnosť sa sudcovi neukladá podľa zák. č. 240/2001 Z.z. v prípade použitia informačno-technických prostriedkov orgánmi colnej správy.

III.1 PARLAMENTOM SCHVÁLENÝ, PREZIDENTOM VRÁTENÝ A PARLAMENTOM ZNOVU NEPOTVRDENÝ ZÁKON

Leto 2001 na Slovensku poznamenal výrazný záujem masmédií o právnu úpravu odpočúvania a ďalších utajených zásahov mocenských zložiek štátu do životov jeho občanov.¹ Nedostatky v ochrane práva na súkromie pri použití informačno-technických prostriedkov mocenskými zložkami štátu sa roku 2001 pokúsila odstrániť skupina poslancov NR SR (J. Langoš, L. Gyurovsky, F. Mikloško). Poslanci predložili návrh zákona o ochrane súkromia a o príslušnosti súdov pri použití informačno-technických prostriedkov, ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (tlač č. 1145). Vláda Slovenskej republiky k tomuto návrhu zaujala nesúhlasné stanovisko uznesením č. 890 z 26. septembra 2001. Národná rada SR schválila poslanecký návrh zákona 11. apríla 2002. Prezident SR rozhodnutím č. KP 401/2002 z 29. apríla 2002 vrátil zákon, ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony vo vzťahu k používaniu informačno-technických prostriedkov (zákon o ochrane súkromia) Národnej rade SR na opätovné prerokovanie. NR SR na opätovnom prerokovaní zákon neschválila. Vláda SR predložila NR SR 24. apríla 2002 návrh zákona o používaní informačno-technických prostriedkov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (tlač 1510). Národná rada SR vládny návrh odmietla.

Prezident SR podľa čl. 102 ods. 1 písm. o) Ústavy Slovenskej republiky môže vrátiť Národnej rade SR zákon s pripomienkami do 15 dní od doručenia schváleného zákona. Na ústavnú úpravu nadväzuje § 90 ods. 1 zák. č. 350/1996 Z.z. o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky, podľa ktorého: „Ak prezident republiky vráti zákon s pripomienkami národnej rade na opätovné prerokovanie, prerokuje sa v druhom a treťom čítaní s tým, že predmetom prerokovania sú iba pripomienky prezidenta republiky. Pripomienky musia obsahovať presné znenie navrhovanej úpravy, ak prezident republiky nenavrhuje neprijatie celého zákona.“

Prezident SR ako pripomienky predkladá materiál, ktorý obsahuje návrh na zmenu schváleného zákona podľa predstáv hlavy štátu. To sa udialo aj v okolnostiach prípadu Rozhodnutím prezidenta Slovenskej republiky o vrátení zákona z 11. apríla 2002, ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony vo vzťahu k používaniu informačno-technických prostriedkov (zákon

o ochrane súkromia) (č. KP 401/2002) z 29. apríla 2002. Tento materiál pozostáva z troch častí. V prvej, stručnej, okrem identifikácie vráteného zákona sa uvádza: „Navrhujem, aby Národná rada Slovenskej republiky pri opätovnom prerokovaní zákon schválila so zmenami, ktoré sú uvedené v časti III.“ V druhej časti je uvedených 11 pripomienok. V časti III sú prezidentom SR formulované zmeny, ktoré uvádza vetou: „V nadväznosti na dôvody uvedené v časti II navrhujem, aby Národná rada Slovenskej republiky schválila tieto zmeny“.

Zákon, ktorý Národná rada SR schválila, obsahoval § 14a ods. 1, podľa ktorého: „Národná rada Slovenskej republiky jedenkrát ročne v pléne prerokuje správu svojho výboru povereného kontrolovaním použitia informačno-technických prostriedkov, o stave ich použitia. Súčasťou správy musí byť každý zistený prípad nezákonného použitia informačno-technického prostriedku vrátane informácie o zodpovednosti osoby podľa § 14 ods. 8. Správu sa nesmie odhaliť totožnosť osôb, proti ktorým sa použili informačno-technické prostriedky, ani inak porušiť ich právo na súkromie. Správu môžu uverejniť hromadné informačné prostriedky; ustanovenia osobitného predpisu o ochrane utajovaných skutočností týmto nie sú dotknuté.“

V časti II Rozhodnutia z 29. apríla 2002, bod 8, prezident SR uviedol pripomienku: „Podľa čl. I bodu 4 § 14a ods. 1 poslednej vety hromadné informačné prostriedky môžu uverejniť správu o stave použitia informačno-technických prostriedkov, ktorú jedenkrát ročne prerokuje Národná rada Slovenskej republiky; pritom nie sú dotknuté ustanovenia zákona č. 241/2001 Z.z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov. V tejto súvislosti nie je jasné, ako hromadné informačné prostriedky uverejnia správu o stave použitia informačno-technických prostriedkov, ak bude obsahovať utajované skutočnosti.“

V časti II Rozhodnutia sa uvádza: „Podľa čl. I bodu 1 § 13 ods. 4 písm. c) žiadosť musí obsahovať informácie o každej predchádzajúcej žiadosti Slovenskej informačnej služby vo vzťahu k osobe, voči ktorej sa má informačno-technický prostriedok použiť vrátane údajov aj o sudcovi, ktorý o predchádzajúcej žiadosti rozhodol. Zákon neustanovuje aké údaje o sudcovi má žiadosť obsahovať. Zrejme pôjde o niektoré osobné údaje o sudcovi, čo v prípade organizovaného zločinu aj napriek príslušnému stupňu utajenia žiadostí bude predstavovať vážne nebezpečenstvo pre sudcu, ktorý udelil súhlas na použitie informačno-technického prostriedku.“ (bod 4, s. 3)

Prezident SR v časti III túto pripomienku neformuloval tak, aby jeho návrh nadobudol charakter návrhu na zmenu schváleného zákona.

¹ Policaťti u nás zrejme odpočúvajú protiústavne! Nový Čas, 2001, č. 148, s. 7; Odpočúvanie a ústava. Nový Čas, 2001, č. 148, s. 7.

V časti II Rozhodnutia prezident SR uviedol: „Podľa čl. I bodu 3 § 14 nového odseku 5 prvej vety, ak sa pri použití informačno-technického prostriedku vyhotovil zvukový, obrazový alebo zvukovoobrazový záznam (ďalej len 'záznam') nesmie sa vyhotoviť kópia záznamu a podľa druhej vety možno postúpiť len originál záznamu, ak môže byť dôkazom v konaní vedenom pred príslušným štátnym orgánom. Tieto ustanovenia nezohľadňujú existenciu médií, ktoré sú pevnou súčasťou technických zariadení na odpočúvanie a zaznamenávanie, prípadne zabudovanie technických zariadení priamo v objekte, kde sa toto zariadenie nachádza.“

Ako pripomienku v časti III prezident SR navrhol: V čl. I bode 3 v § 14 ods. 5 sa za prvú vetu vkladá táto veta: „Výnimočne možno vyhotoviť kópiu záznamu, ak použitie originálu záznamu by bolo spojené s technicky neprekonateľnou prekážkou najmä, ak sa záznam vyhotovil na technickom zariadení, ktoré je zabudované v objekte, kde sa záznam vyhotovil.“

„Použitie informačno-technického prostriedku alebo narábanie s vyhotoveným záznamom, ktoré nebolo vykonané v súlade s týmto zákonom podľa čl. I bodu 3 § 14 nového odseku 8 zakladá zodpovednosť osoby, ktorá takéto konanie nariadila, schválila alebo sa takéto konania sama dopustila. Podľa čl. I bodu 3 § 14 nového odseku 6 vyhotovený záznam alebo iný výsledok nezákonného použitia informačno-technického prostriedku sa musí zničiť, a to do 24 hodín od zistenia jeho nezákonného použitia. Rovnako v čl. I bode 3 § 14 novom odseku 7 sa ustanovuje povinnosť zničiť záznam do 24 hodín od zistenia jednej zo skutočností uvedených v písmenách a) až c); pred zničením sa nesmie vyhotoviť kópia záznamu ani záznam prepísať do písomnej alebo akejkoľvek inej podoby.“

Preto vzniká otázka, na základe čoho sa preukáže zodpovednosť osoby podľa čl. I bodu 3 § 14 nového odseku 8, ak sa zničí dôkaz o použití informačno-technického prostriedku alebo o narábaní s vyhotoveným záznamom, ktoré neboli vykonané v súlade s týmto zákonom, teda záznam alebo iný výsledok nezákonného použitia informačno-technického prostriedku podľa čl. I bodu 3 § 14 nového odseku 6 alebo 7.“

V časti III Rozhodnutia sa táto pripomienka rozvinula do návrhu: V čl. I bode 3 § 14 ods. 6 sa na konci pripája táto veta: „O zničení záznamu sa vyhotoví zápisnica, v ktorej sa uvedie dôvod zničenia a osoba, ktorá nariadila alebo schválila použitie informačno-technického prostriedku, ktoré nebolo v súlade so zákonom, alebo sa takéto konania sama dopustila.“

IV. ZÁVER

Podmienky použitia informačno-technických prostriedkov nie sú iba predmetom úpravy vnútroštátnych právnych poriadkov. Vzťahujú sa na ne aj ustanovenia medzinárodných dohovorov o ľudských právach, ktorými sa priznáva ochrana osobám, proti ktorým smeruje použitie informačno-technických prostriedkov.

Európsky súd pre ľudské práva o použití informačno-technických prostriedkov dohľadu spôsobom znamenajúcim obmedzenie práva na súkromie uviedol, že v súlade s Dohovorom je len taký systém dohľadu, v ktorom existujú primerané a účinné záruky proti zneužitiu. Kritériá ich hodnotenia majú iba relatívny charakter závisiaci od okolností prípadu:

- podstata, rozsah a trvanie prostriedkov tajného dohľadu,
- právny základ pre vydanie povolenia na ich uplatnenie,
- typ štátneho orgánu s právomocou dovoliť použitie a kontrolovať využívanie takých prostriedkov,
- forma opravných prostriedkov poskytnutých na preskúmanie rozhodnutia, ktorým sa dovoľuje tajný dohľad.²

Európsky súd pre ľudské práva pri uplatnení týchto kritérií výslovne uviedol, že odpočúvanie a iné formy sledovania telefonických rozhovorov predstavujú závažný zásah do súkromného života a korešpondencie a preto sa musia zakladať na právnej úprave, ktorá je zvlášť presná.³ Podľa Európskeho súdu: „V kontexte tajných sledovacích opatrení alebo monitorovania komunikácie orgánmi verejnej moci musí vnútroštátne právo poskytovať jednotlivcovi určitú ochranu pred svojvoľnými zásahmi do jeho práv priznaných článkom 8, a to s prihliadnutím na nedostatok verejnej kontroly a na riziko zneužitia moci. Preto vnútroštátne právo musí byť dostatočne jednoznačné vo svojich ustanoveniach, aby osobám poskytlo primeraný návod ohľadne okolností a podmienok, za ktorých sa úrady môžu uchýliť k tajným opatreniam.“⁴

Z dôvodu nedostatkov právnej úpravy Európsky súd rozhodol o porušení čl. 8 Švajčiarskom, a to preto, lebo právna úprava, ktorá bola predmetom jeho konania, umožnila úradníkovi výkonnej moci, aby bez dohľadu nezávislého sudcu robil tajné opatrenia.⁵ Nekvalita právnej úpravy sa stala príčinou rozhodnutia

² Case of Klass and Others. Publications of the European Court of Human Rights. Series A: Judgements and Decisions. Köln – Berlin – Bonn – München, Carl Heymanns Verlag KG, 1979, č. 28, § 41.

³ Case of Kopp v. Switzerland (13/1997/797/1000) § 72.

⁴ Case of Kopp v. Switzerland, § 64.

⁵ Case of Kopp v. Switzerland, § 74.

o porušení Dohovoru Francúzskom, lebo práva úprava tohto štátu „primerane jasne neurčila rozsah a spôsob uplatňovania takýchto oprávnení príslušnými orgánmi.“⁶ Rovnaké rozhodnutie urobila aj Európska komisia pre ľudské práva pri preskúmaní súladu španielskej úpravy s článkom 8 Dohovoru, keď 11. apríla 1997 vo veci Cosme Valenzuela Contreras proti Španielsku (sťažnosť č. 27671/95) za hodnotiace kritérium označila otázku, či príslušné právne ustanovenia poskytujú dostatočnú záruku proti svojvoľným zásahom verejnej moci a na jej základe zistila, že španielske právo nevymedzilo s náležitou jasnosťou a presnosťou rozsah a spôsob výkonu odpočúvania. Nedefinovalo napr. kategórie osôb, ktoré možno podrobiť odpočúvaniu, ani kategórie prípadov, v ktorých možno povoliť odpočúvanie, a neurčovalo ani časový limit trvania odpočúvania, povinnosť zničiť zvukové záznamy v prípade zastavenia konania alebo zbavenia obvinenia a pod.

Právnu úpravu platnú v SR možno podozrievať z nesúladu s čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd – nie je mimoriadne presná, neustanovuje jasné a podrobné pravidlá pre rozhodnutie o použití informačno-technických prostriedkov. Celkom naopak, obsahuje iba všeobecné normy, ktoré umožňujú, aby informačno-technické prostriedky používal rad štátnych orgánov – Policajný zbor SR, Slovenská informačná služba, Vojenské spravodajstvo, Železničná polícia, Zbor väzenskej a justičnej stráže a orgány colnej správy bez toho, aby sa zachovala spravodlivá rovnováha medzi verejnými záujmami (verejná bezpečnosť, národná bezpečnosť, predchádzanie zločinosti) a záujmami jednotlivca, ktoré sa uznávajú za relevantné, a preto sa im priznáva ochrana prostredníctvom článku 8 Dohovoru. Zákaz použitia nezákonne

získaných informácií sa ustanovuje iba pre výnimočné prípady podľa § 35 ods. 4 zák. č. 57/1998 Z.z., podľa § 24 ods. 4 zák. č. 4/2001 Z.z. a podľa § 24 ods. 7 zák. č. 240/2001 Z.z. Iba v týchto výnimočných prípadoch sa tiež platnou právnou úpravou vytvára právny základ pre zničenie záznamov získaných nezákonným použitím informačno-technických prostriedkov. Podmienky a čas uchovávania záznamov získaných prostredníctvom informačno-technických prostriedkov na základe predchádzajúceho písomného súhlasu sudcu platná právna úprava nijako neustanovuje. Trvanie archivácie sa obmedzuje iba technickými vlastnosťami použitých nosičov získaných záznamov, a to je v právnom štáte zarážajúco slabá ochrana práv a slobôd priznaných v ústave.

Európsky súd pre ľudské práva zaregistroval 30. júla 2001 sťažnosť namietajúcu porušenie čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd Slovenskou republikou v dôsledku nedostatkov platnej právnej úpravy použitia informačno-technických prostriedkov pred odpočúvaním.⁷ Sťažovateľ okrem porušenia svojho práva na súkromie Finančnou policiou namietol aj porušenie svojich práv Národnou radou Slovenskej republiky nečinnosťou tohto orgánu, lebo parlament neprijal zákon zabezpečujúci primeranú ochranu práv sťažovateľa podľa čl. 8 v spojení s odsekom 1 článku 6 Dohovoru. Neúnosnosť stavu platnej právnej úpravy opätovne pripomenula politická aféra v januári 2003, ktorá sa zrodila ako dôsledok zistenia, že bližšie nezistený pracovník Policajného zboru alebo SIS bez rozhodnutia súdu odpočúval telefonické rozhovory lídra strany vládnej koalície Pavla Ruska (ANO), a že z odpočúvaných telefonických rozhovorov sa vyhotovili zvukové záznamy.⁸

⁶ Kruslin case. Publications of the European Court of Human Rights. Series A: Judgements and Decisions. Köln – Berlin – Bonn – München, Carl Heymanns Verlag KG, 1990, č. 176-A; Huvig case. Publications of the European Court of Human Rights. Series A: Judgements and Decisions. Köln – Berlin – Bonn – München, Carl Heymanns Verlag KG, 1990, č. 176-B.

⁷ KVASNICA proti Slovensku (sťažnosť č. 72094/01).

⁸ Slovenská Watergate: Predstavitelia ANO v pozornosti kriminálky. Národná obroda, 18. 1. 2003, s. 1, 2, 4; Rusko vypovedal o odpočúvaní. Hospodárske noviny, 23. 1. 2003, s. 2; Ak ma odpočúval rezort vnútra, Palko musí odísť! Nový Čas, 23. 1. 2003, s. 2; Ktosi tu odpočúva. Otázka znie: Kto? SME, 24. 1. 2003, s. 1, 2; Odpočúvanie Ruska: tajné služby sa začínajú hádať. Národná obroda, 24. 1. 2003, s. 2; Mítro: Na odpočúvaní lídra ANO sa SIS nepodieľala. Hospodárske noviny, 24. 1. 2003, s. 1.